

Dr hab. Piotr Magier

Lublin, 12.09.2022.

Instytut Pedagogiki

Wydział Nauk Społecznych KUL

Recenzja rozprawy w przewodzie doktorskim w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika Pani magister Ewy Nowakowskiej pt.: „*Usamodzielnienie się podopiecznych rodzinnych i instytucjonalnych form pieczy zastępczej w Niemczech i w Polsce*”,

**napisanej pod kierunkiem Pani dr hab. Grażyny Gajewskiej prof. UZ,
promotor pomocniczy Pani dr Natalia Harewska,**

Struktura recenzji: 1) podstawa prawna recenzji; 2) określenie przedmiotu badań i uzasadnienie jego wyboru; 3) metodologiczne podstawy badań: cel, struktura, strategia badań i metody badawcze, język; 4) wyniki badań oraz ich uogólnienie; 5) konkluzja.

1. Podstawa prawna recenzji

Podstawę prawną recenzji stanowi art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz Uchwała Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego nr 572 z dnia 22 czerwca 2022 roku dotycząca powołania recenzentów w przewodzie doktorskim Pani magister Ewy Nowakowskiej.

Recenzja sporządzona została na podstawie dokumentów przesłanych w formie drukowanej oraz elektronicznej (płyta CD), zawierających tekst rozprawy doktorskiej oraz oświadczenia.

2. Określenie przedmiotu badań i uzasadnienie jego wyboru

Przedmiotem badań zaprezentowanych w rozprawie doktorskiej Pani mgr Ewy Nowakowskiej jest usamodzielnienie (jego treść, zakres) byłych wychowanków instytucji opieki zastępczej w Polsce i w Niemczech, określone w wypowiedziach usamodzielnionych

wychowanków tychże instytucji. Autorka formułując przedmiot badań stwierdza: „Przedmiotem podjętych przeze mnie badań jest usamodzielnienie byłych wychowanków różnych form opieki zastępczej w dwóch porównywanych w pracy systemach: polskim i niemieckim” (s. 61). Uprzedzając częściowo dalsze uwagi sformułowane w recenzji pragnę zauważyć, że już w momencie sformułowania przedmiotu badań, Autorka prowokuje do istotnego namysłu metodologicznego, a mianowicie do zastanowienia, co jest przedmiotem w badaniach realizowanych technikami sondażowymi?. Dookreślając, czy są nim pewne (jakieś) zjawiska, procesy, stany czy ewentualnie opinie, poglądy lub interpretacje tychże stanów i zjawisk. Mimo, że w pedagogicznej literaturze metodologicznej wprost wskazuje się, że metody sondażowe badają opinie (M. Łobocki, T. Pilch, W. Zaczyński), problem nie jest bynajmniej pozorny lub banalny. Odwołanie do zasad określonych w literaturze metodologicznej wymaga każdorazowego namysłu oraz zastosowania tychże zasad do konkretnej sytuacji (badań). W ramach pedagogicznej praktyki badawczej realizowanej zarówno przy okazji postępowań awansowych, jak i w badaniach nie związanych z awansami, niejednokrotnie dostrzec można uproszczenia wskazanego wyżej problemu. Polegają one na przyporządkowaniu badań sondażowych do zjawisk, procesów, faktów, nie zaś ich poznawczych reprezentacji. Istotnym problemem pozostaje odpowiedź na pytanie, czy zdobyta w ten sposób wiedza różni się (na ile?, w czym?) od stanu faktycznego, czy jest względem niej adekwatna, a przede wszystkim, czy w badaniach humanistycznych (społecznych) istnieje jakakolwiek rzeczywistość nie podlegająca interpretacji i w tym sensie „obiektywna”, „dziewicza”? (M. Nowak). Być może w humanistyce pozostajemy wyłącznie na poziomie rzeczywistości kreowanej przez jednostki, a zrozumienie „świata ludzkiego” jest możliwe wyłącznie poprzez poznawanie opinii?.

Wybór przedmiotu badań zaprezentowanych w rozprawie doktorskiej uznaję za zasadny, ciekawy oraz istotny społecznie. Co prawda problematyka opieki zastępczej nie jest nowa; przeciwnie w badaniach pedagogicznych podejmowana była wielokrotnie, wręcz uznać ją można za klasyczną dla polskiej pedagogiki okresu XIX i XX wieku (m.in. B. Markiewicz, Cz. Babicki, K. Jeżewski, Z. Dąbrowski, A. Kelm, W. Jamrozek, A. Ładożyński, A. Łuczyński); niemniej zagadnienie usamodzielnienia wychowanków instytucji opieki zastępczej w znacznej mierze postawało na marginesie badań pedagogiki opiekuńczej.

Doniosłość poznawcza oraz społeczna waga badań dotyczących usamodzielnienia się wychowanków instytucji opieki zastępczej jest niepodważalna. W polskiej teorii i praktyce pedagogicznej aktywność opiekuńcza i towarzysząca jej refleksja teoretyczna związana była

głównie z sytuacją polityczną, społeczną oraz ekonomiczną społeczeństwa polskiego. Chodziło zwłaszcza o okres wojen i niewoli oraz wywołane nimi powszechne zjawiska sieroctwa oraz ubóstwa. Mimo, że sytuacja społeczna i ekonomiczna społeczeństw tzw. zachodu zmieniła się diametralnie, badania dotyczące sieroctwa oraz procesu usamodzielnienia wychowanków instytucji opiekuńczych nie straciły swej aktualności. Najczęstsze niegdyś sieroctwo biologiczne zastąpione zostało przez sieroctwo społeczne oraz sieroctwo duchowe, zjawiska warunkowane głównie dysfunkcjonalnością rodziny. Ponadto szersze procesy geopolityczne, takie jak: uchodźstwo czy migracje wpłynęły na pojawienie się nowych, niekorzystnych wychowawczo zjawisk oraz wpłynęły na utrwalenie się potrzeby realizowania zadań opiekuńczych przez wyspecjalizowane instytucje państwowe, społeczne i prywatne.

Przedmiotowa wartość badań zaprezentowanych w rozprawie doktorskiej Pani mgr Ewy Nowakowskiej odnosi się wreszcie do ich aspektu porównawczego. Zestawienie informacji dotyczących zarówno polskiego jak i niemieckiego systemu pieczy zastępczej oraz informacji o efektach ich działalności (procesie usamodzielnienia wychowanków), oprócz oczywistego aspektu poznawczego ma istotne znaczenie praktyczne - daje możliwość ich wzajemnej melioracji. Adaptacja rozwiązań sprawdzonych, wcześniej wypracowanych i zweryfikowanych w praktyce ma znaczenie antycypacyjne (co zostało podkreślone w rozprawie w części IV, stanowiącym uogólnienie wyników badań – s. 200). Dotyczy nie tylko możliwości adaptacji na polski grunt praktycznych rozwiązań funkcjonujących w Niemczech, lecz *vice versa* pozwala zauważyć, że nawet najlepiej określona praktyka opiekuńcza nie może pozostać wyzuta z podstaw teoretycznych: antropologicznych, moralnych, aksjologicznych. Skłania do docenienia wartości polskiego dorobku pedagogicznego w badaniach i praktyce opieki i usamodzielnienia się wychowanków zastępczych instytucji opiekuńczych.

3. Metodologiczne podstawy badań

Prezentowana rozprawa doktorska zawiera określenie podstawowych aspektów postępowania badawczego, wymaganych regułami metodologicznymi. Autorka w ramach przyjętego podejścia łączy strategie badań ilościowych i jakościowych, paradygmat normatywny i interpretatywny (s. 59-61), konsekwentnie odwołuje się do zasad metodologicznych tą strategią wyznaczonych, niemal literalnie aplikując je w badaniach. W tym kontekście za pożyteczne uznaję potrzebę ich autorskiej interpretacji, przemyślenia oraz odpowiedniego wykorzystania.

3.1. Cele badawcze

Określając cel rozprawy Pani magister Ewa Nowakowska korzysta z powszechnie przyjętego w pedagogice podziału na cele poznawcze, teoretyczne i praktyczne (s. 62). Ich określenie wydaje się być potraktowane przez Autorkę, jako bezdyskusyjny etap badań.. Cel, obok przedmiotu badań, stanowi podstawowe kryterium projektowania badań (doboru metod). Co więcej, wyróżnia on badania pedagogiczne spośród badań prowadzonych na terenie innych, siostrzanych dla pedagogiki nauk społecznych (humanistycznych). Projekt badawczy w punkcie wyjścia powinien zatem określać nie tylko przedmiot badań (to co badamy), lecz również typ wiedzy, jaką chcemy w badaniach uzyskać.

Obok upowszechnionego w pedagogice podziału na cele poznawcze, teoretyczne i praktyczne widzę potrzebę wykorzystania klasycznego dla polskiego dorobku metodologicznego (A. Bronk, A. Kamiński), dychotomicznego podziału na cele poznawcze i praktyczne: opis i wyjaśnienie (cele poznawcze); ocena i postulowania (cele praktyczne). Określa on szczegółowo oczekiwany rezultat badawczy, a więc wiedzę: deskryptywną (jak?), eksplikatywną (dlaczego?), oceniającą (czy jest prawidłowo?) i postulatyczną (jak być powinno?).

W tym kontekście rozprawa Pani magister Ewy Nowakowskiej, w mojej ocenie aspektowo respektuje wyznaczone cele. Na pozytywne spostrzeżenie zasługuje fakt zamieszczenia w rozprawie doktorskiej odrębnej części zawierającej uwagi praktyczne, postulatyczne: *Rozdział V. Rekomendacje*. Szkoda, że wskazówkom tym poświęcone zostały jedynie dwie strony (s. 207-208), gdyż tak jak wspomniałem, obok przedmiotu badań to właśnie cel praktyczny (oceny i postulatyczny) określa pedagogiczny charakter prowadzonych badań.

Podobnie realizacja teoretycznego (poznawczego) celu pracy znalazła swoje zwieńczenie w rozdziale IV *Uogólnienia i wnioski* (s. 200-207). Zawiera on zestawienie uzyskanych wyników badań, obejmując odniesienie do wskazanych w części metodologicznej zmiennych i odpowiadających im pytań badawczych, dotyczących sytuacji usamodzielnionych wychowanków (życie rodzinne, sytuacja zawodowa, sytuacja finansowa i mieszkaniowa, sytuacja społeczna, zdrowie, dobrostan psychiczny i poczucie bezpieczeństwa, okoliczności usamodzielnienia dotyczące wsparcia, sytuacja pandemii). Niemniej duży niedosyt budzi sposób realizacji zapowiedzianych uogólnień. Mają one w zasadzie charakter zestawienia liczbowego (procentowego) połączonego z krótką informacją dotyczącą wyników uzyskanych w trakcie badań sondażowych oraz zdawkową oceną poziomu adaptacji.

3.2. Strukturalizacja treści rozprawy

Budowa rozprawy doktorskiej respektuje klasyczne reguły strukturalizacji tekstów relacjonujących badania teoretyczno-empiryczne. W ogólnym zakresie zbudowana jest z części teoretycznej, metodologicznej, analizy wyników badań oraz rekomendacji edukacyjnych. Zawiera także wstęp, bibliografię, spis tabel oraz załączniki. Na część teoretyczną składają się rozdziały: I. „*Teoria*”, zawierający podrozdziały: 1. „*Rodzinna i instytucjonalna opieka zastępcza w Niemczech i w Polsce – studium literatury*”; oraz 2. „*Samodzielność i usamodzielnienie – terminologia*”. W skład części metodologicznej wchodzi natomiast rozdział: II. „*Metodologia badań własnych*”. Wyniki badań przedstawione zostały w rozdziale III. „*Wyniki badań własnych*” oraz IV. „*Uogólnienia i wnioski*”, natomiast rekomendacje edukacyjne i opiekuńcze w rozdziale V. „*Rekomendacje*”. Nazwy poszczególnych rozdziałów odzwierciedlają treści w nich zawarte. Część teoretyczną wyraźnie potraktować można jako koncepcyjne uzasadnienie przeprowadzonych badań empirycznych, przynajmniej na poziomie definicyjnym.

Mimo lapidarnych określeń poszczególnych rozdziałów pracy doktorskiej, które wydają się sugerować nie tyle rozprawę (czyli dyskusję, wieloaspektowy namysł nad określonym przedmiotem i problemami) co sprawozdanie z badań; układ poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów uznaję za prawidłowy, tj. uwzględniający: zasadę rozłączności poszczególnych części rozprawy oraz zasadę zawężania prezentowanych w nich treści. Mam natomiast wątpliwości dotyczące kompletności rozdziału teoretycznego. Autorka zrezygnowała mianowicie, jak sądzę świadomie, z zamieszczenia rozdziału historycznego, określającego dzieje instytucji opieki zastępczej w obu krajach, w kontekście usamodzielnienia ich wychowanków oraz dzieje badań nad nimi. Zrezygnowała także z opisu głównych koncepcji opieki.

3.3. Strategia badań i metody badawcze

Prezentowane w publikacji badania Autorka umieszcza w kontekście łączenia badań ilościowych i jakościowych. Reprezentacją metodologiczną podejścia jakościowego jest zastosowanie kwestionariusza ankiety, natomiast podejścia ilościowego przeprowadzenie wywiadu narracyjnego (s. 66-70). Mimo, że łączenie oby podjęć (strategii) badawczych ma historyczne i teoretyczne uzasadnienie oraz liczne grono zwolenników, nie można pominąć faktu, że jest ono także przedmiotem krytyki (D. Urbaniak-Zajac, E. Kos). Niezależnie od sympatii lub antypatii względem zasady triangulacji badań, jej zastosowanie nie jest

samozrozumiałe i powinno nieść ze sobą uzasadnienie. Badania ilościowe poprzedzają zazwyczaj badania jakościowe, w celu określenia istnienia pewnych zależności w pewnej populacji, tak by następnie zależności te poddać badaniom „rozumiejącym”, to jest jakościowym, choć bywa też odwrotnie.

W przypadku prezentowanych w rozprawie badań zachodzi właśnie tego typu sytuacja. Badania ankietowe przygotowują wywiad, który ma dać rozumienie wskazanych wcześniej zależności, zachodzących w grupie osób usamodzielnionych. Sądzę, że właśnie z powodu skupienia się na analizach jakościowych (danych z wywiadu) Pani mgr Ewa Nowakowska zrezygnowała z poszerzonych badań ilościowych, a właściwie z badań ilościowych przeprowadzonych w sposób właściwy, pełny. Stąd konsekwentnie pojawiły się istotne ograniczenia w projektowaniu, przeprowadzeniu i opracowaniu wyników badań ankietowych, takie jak: rezygnacja z hipotez badawczych, ograniczenie próby badawczej do 77 osób (odpowiednio 39 w Niemczech i 38 w Polsce – s. 72), czy jedynie uśrednione opracowanie wyników. Rozumiejąc cel przyświecający projektowi badawczemu sądzę, że rozwiązane to odbyło się ze szkodą dla uzyskanych wyników. Chodzi chociażby o możliwość określenia ważnych zależności istniejących w grupie usamodzielnionych wychowanków. Jak wiadomo średnia arytmetyczna nie uzasadnia zależności między zmiennymi. Określa tendencje a ponadto jest wrażliwa na wartości skrajne.

Nie odnosząc się szerzej do technicznych problemów obecnych w badaniach, np.: bezzałożeniowość badań i związany z nią brak hipotez badawczych, zasadności formułowania pytań dysjunktywnych w kwestionariuszu ankiety lub zasadności kwartyłowego podziału uzyskanych wyników badań ankietowych oraz braku uzasadnienia kryterium oceny uzyskanych wyników; pragnę zwrócić uwagę jeszcze na jeden element obecny w postępowaniu badawczym zaprezentowanym w rozprawie, jak sądzę ważny i zarazem dyskusyjny. Chodzi mianowicie o rezygnację z treści historycznych oraz *de facto* z pełnego odniesienia teoretycznego podjętych badań. Pani Magister nie wprowadza opisu dziejów badanego zjawiska oraz dziejów badań nad tym zjawiskiem (choć wąskie informacje historyczne pojawiają się przy opisie systemu pieczy zastępczej). Zdawkowo również odnosi się do koncepcji opieki i konsekwentnie nie podejmuje próby interpretacji wyników uzyskanych badań w kontekście jakiegokolwiek teorii opiekuńczej lub pedagogicznej, a postulaty optymalizacyjne nie odnoszą się do swych teoretycznych uzasadnień. Rozwiązanie to niepokoi badacza zorientowanego humanistycznie, dla którego badania pedagogiczne to przede

wszystkim badania „rozumiejące”, a więc (za W. Diltheyem) badania odnoszące się do dziejów zjawiska. Rozumienie teraźniejszości nie jest możliwe bez zrozumienia przeszłości.

Podobnie rozumiejące, ale i prognostyczne znaczenie dla badań pedagogicznych ma teoria. Nie jest ona jedynie „zbędnym balastem”, lecz przeciwnie jest uogólnioną wiedzą z pewnego zakresu. Przez to pozwala rozumieć zastane fakty, określić ich wartość poznawczą i praktyczną oraz przypuszczać o ich dalszym, przyszłym rozwoju. Wąskie, pozytywistyczne opisywanie rzeczywistości (faktów) choć wydaje się precyzyjne, nie jest końcowym etapem poznania. Jest nim uogólnienie - teoria, której badania empiryczne służą i są przez nią warunkowane.

3.4. Język publikacji

Język rozprawy spełnia standardy języka naukowego: jest w przewadze precyzyjny i jednoznaczny, natomiast styl wypowiedzi jasny i komunikatywny. Autorka jasno zazwyczaj formułuje wypowiedzi nie pozostawiając wątpliwości co do sposobu rozumienia kluczowych terminów. Stosuje konsekwentnie nazewnictwo przyjęte w ramach określonych przez siebie podstaw teoretycznych i metodologicznych.

Ogólne dobre wrażenie dotyczące języka publikacji zakłócają jedynie pojawiające się niekiedy błędy redakcyjne, potknięcia stylistyczne i literowe (np. sformułowania: „*usamodzielnienie byłych wychowanków opieki zastępczej w literaturze przedmiotu*” s. 56, „*maksymalnie do*” s. 36, „*momencie*” zamiast „*w momencie*” s. 44, „*Dla*” zamiast „*dla*” s. 52), wtrącenia określeń nieprecyzyjnych, nie wnoszących żadnej informacji (np.: „*...a więc niejako...*”, s. 59, „*najobiektywniej*” s. 70), a zwłaszcza istotny w badaniach źródeł pisanych brak klasycznego, wręcz elementarnego (S. Kamiński, A. Bronk), choć rzadko w pedagogice respektowanego, rozróżnienia na termin (nazwę), pojęcie (znaczenie, treść) i desygnat (przedmiot). Mylenie nazwy z jej znaczeniem (np. sformułowanie: „*rozumienie pojęcia*” s. 11; „*definicja pojęcia*” s. 46) wprowadza groźną dla badań opartych na analizie tekstów sytuację trudności w radzeniu sobie z wieloznacznością, obecną powszechnie w języku pedagogiki.

4. Wyniki badań oraz ich uogólnienie

Wyniki badań, zaprezentowane w rozprawie doktorskiej pozwalają na zapoznanie się zarówno z podstawami prawnymi oraz organizacyjnymi systemów pieczy zastępczej w Polsce i w Niemczech, jak i z opiniami usamodzielnionych wychowanków instytucjonalnych form

opieki zastępczej w obu krajach. Pierwszy zakres opisany został w części teoretycznej rozprawy i scharakteryzowany zarówno na podstawie obowiązujących regulacji prawnych, jak i opracowań naukowych (s. 9-58). Autorka korzysta w tym względzie zarówno z literatury polskojęzycznej, jak i opracowań niemieckojęzycznych. Podjęte analizy prowadzą zarówno do wygenerowania informacji o charakterze modelowym, jak i zawierają porównania obu modeli. Na tym etapie badań Autorka unika sformułowań wartościujących. Niestety ogranicza także treści eksplikatywne, określające historyczną oraz teoretyczną genezę opisanych modeli.

Wyniki badań empirycznych opracowane zostały w formie tabelarycznej, z krótkim komentarzem opisowym, w połączeniu z korespondującymi z mini fragmentami wywiadów w języku polskim i niemieckim, wraz z interpretacyjnym komentarzem Autorki badań (s. 73-208). Tabele zawierają procentowe określenie uzyskanych wyników, ich wartości bezwzględne, a także procent odpowiedzi ważnych i wartości procentowe odpowiedzi skumulowanych. W rezultacie zamieszczone i opisane zostało 108 tabel ułożonych w pary ze względu na miejsce (kraj) prowadzenia respondentów wraz z odpowiadającymi im fragmentami wywiadów. Treści te odpowiadają poszczególnym pytaniom (problemom) badawczym i dotyczą: danych metryczkowych (stanu cywilnego, bycia rodzicem, liczby dzieci, miejsca zamieszkania, poczucia satysfakcji z bycia rodzicem, poczucia satysfakcji z bycia partnerem/małżonkiem) oraz: sytuacji zawodowej (wykształcenia, zawodu wyuczonego, zawodu wykonywanego, zmiany miejsca pracy, problemów ze znalezieniem pracy, komfortu finansowego, formy zatrudnienia, przyczyn zmiany pracy, satysfakcji z edukacji zawodowej), sytuacji finansowej i mieszkaniowej (źródeł dochodów, kontroli finansów, komfortu finansowego, warunków mieszkaniowych, formy zamieszkania, sposobu znalezienia mieszkania, czasu zamieszkania, częstotliwości zmiany miejsca zamieszkania, korzystania ze wsparcia opieki społecznej), sytuacji społecznej (posiadania rodzeństwa, miejsca zamieszkania rodzeństwa, relacji z rodziną biologiczną, relacji z dalszą rodziną, relacji z rodzicami zastępczymi, relacji z byłymi opiekunami z placówki, spędzania czasu wolnego, relacji z otoczeniem, nawiązywania nowych znajomości, posiadania przyjaciół, wsparcia w sytuacjach trudnych), stanu zdrowia, dobrostanu psychicznego i poczucia bezpieczeństwa (problemów zdrowotnych, niepełnosprawności, subiektywnej oceny stanu zdrowia, samopoczucia psychicznego, poczucia bezpieczeństwa), adekwatności otrzymanego wsparcia do realnych potrzeb (potrzeby wsparcia, typu wsparcia, uwarunkowań usamodzielnienia, osiągnięć życiowych, poczucia przygotowania do samodzielnego życia, oceny otrzymanego wsparcia, dalszej potrzeby wsparcia), wpływu

pandemii na życie usamodzielnionych wychowanków instytucji opieki zastępczej (istnienia tego typu zależności, wpływu pandemii, utrudnień pandemicznych w życiu codziennym).

Uogólnienia wyników badań dotyczą: w części teoretycznej - wskazania form opieki zastępczej nie występujących w Polsce a występujących w Niemczech; natomiast w części empirycznej określenia na czterostopniowej skali (na podstawie podziału kwartylowego, na poziomie: niedostatecznym, dostatecznym, dobrym oraz bardzo dobrym) stopnia usamodzielnienia w zakresie: życia rodzinnego, sytuacji zawodowej, sytuacji finansowej i mieszkaniowej, sytuacji społecznej, stanu zdrowia, dobrostanu psychicznego i poczucia bezpieczeństwa, otrzymanego wsparcia oraz okoliczności pandemicznych usamodzielnienia. Oryginalność uzyskanych wyników dotyczy sytuacji (treści, zakresu) usamodzielnienia byłych wychowanków instytucji opiekuńczych w Polsce i w Niemczech. Ich wzajemnych podobieństw i różnic.

5. Konkluzja

Mimo wskazanych wyżej wątpliwości, kwestii do dyskusji oraz potrzeby aspektowych uzupełnień sędzę, że Pani magister Ewa Nowakowska w dostatecznym stopniu wykazała znajomość reguł pedagogicznego postępowania badawczego oraz dowiodła umiejętności ich zastosowania w przeprowadzonych przez siebie badaniach. Uzyskane wyniki badań uznaję za oryginalne oraz za spełniające cel rozprawy: określenie (opis) zakresu usamodzielnienia wychowanków instytucji opiekuńczych w Polsce i w Niemczech. Połączenie ilościowej (ankieta) i jakościowej (wywiad) strategii badań pozwoliła Autorce nie tylko na określenie głównych obszarów usamodzielnienia byłych wychowanków instytucji opiekuńczych w obu krajach, lecz również na rozumiejący opis ich sytuacji życiowej.

W mojej ocenie przedstawiona rozprawa doktorska odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, w przewodzie doktorskim w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika i w związku z tym wnioskuję o dopuszczenie Pani mgr Ewy Nowakowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

